

*Euskararen historian barna:
uste dugunetik dakigunera*

**Usteak erdia ustel:
euskara ez arraro, ez bakartu, ez zahar**

Ekaitz Santazilia Salvador
UPNA/NUP, UPV/EHU, Aziti Bihia
Gasteiz, 2015-02-24.

Aziti Bihia

- Oihenart, *Atsotitzac*, 1657.
- Hizkuntzaren historia: bakarlana?
 - Proiektuak elkarrekin: sinergia
 - Tesiak taldean min gutxiago
 - Kezka eta beharrak partekatu
 - Gazteak erakarri

[Talde lana badabil...]

- Aldikako biltzarrak
- UEUrekiko kolaborazioa
- “Aurkikuntzen” lan eskergari aurre

ecomera da cides emanda quiopieten
 Dequiza zacie, non crivta bac,
 munduan is autico ta con. entac
 la ezcomza edo matrimonioa, e
 natic, taungrocoac nide ataxa a
 artaraco impedimentuic ez ita
 zaguon nidea, zuec oati arce
 modu hau. eluxeco saradua
 ren artean taungroac beinpein q
 da ezcomza, en guero bein a
 amozio quizon epuñic luxa
 que beaxa munda guñia ba
 nte zuen ezcomza vortificatu
 zua burtorio: en vortico q
 bat ezcomza bultimbedute nac
 en behar ezcomza aldori, iza
 nioa sacramentu, ta e, ta blla
 sacramenti andia, eudacis, melaco vanti dadea,
 ta garbitasiana a catico dñen taon biltan, zu
 ec oati epuñicoa zozten matrimonio onec.
 olan ontara conciencia garbitqui, ta onqui pres
 tatuta eudorenei, ematen dote taungroac elcar
 ren artean baquean naticco, nide modu ontan
 izan oi doren neque, trabatu, ta naigabeac anin
 oromateco, ta bein gain arcean duten obligac.

DOCTRINA
 CHRISTIANA.
 GVIRISTINOAC IAQVIN
 bebar dituen gauzen
 declaracinoa.
 Bi presuna elkarren artean mingo
 bai-lira beçala, galdeguinez
 era ihardetsiz eguina.
 Aita ESTEVE MATERRA San
 Franciscoren Ordenaco Frai-
 dearen lanaz.

Cancion en lengua Vasconga-
 da, o Vizcayna, que contiene la sustancia deite
 Sermon, hecha por vn Religioso de la
 millma nacion, y ahionado
 del Autor.

A	La ordenatoriq;	Maraq, guichiago,
	guc laugoycoaq;	era Moricusq;
	ainludoaq; dicit no A.	Sorei libeatu stuaq;
	gente Vizcaycoaq; ab	Noeien argueaq;
	Vizcayan layo ditan;	Espania gustia
	Tubalen hamea pime	Vizcayco genereaq;
	visitatu stuan;	Marvaren yguetij
	Noe aguroaq; munit	angotocudoaq;
	Vruniq; etorrian;	Vizcayq; godeditu
	femea ecustera	bere colcan.
	Vizcayan ilobaquin V	Vizcayan gordelenda
	atigun arcaera.	Christoren fedea
	Ay tea ona diche	Maraq, venciaeco,
	ala doctinea;	gente dulabrea.
	Machro onatequin;	Erroman y fandanq;
	ango eicolea;	alco triumphorq;
	Errucsten debe	batere ez yrabalsi,
	tenango gauçya	Vizcayco genereiq;
	Iaun arca leguearquin,	M illares bidalfen diti
	eruco bidean;	Erromaq; genereaq;
	Fedeaq; echataditu	gnñiaq; rebatisten
	sustlayaq; andiaq;	Bilbaoe efpateaq;
	fedean conserbatu	Soldadu afco dator
	Vizcayco vriaq;	Zaldi armatuq;
	Vizcayan y san este;	corpuaq; armaturiq;
	lecuriq; ludaq;	galçayuz buruaq;

[Azken proiektua: mintegia]

- Tesigile eta tesizainak
- Helburua
 - Unibertsitateko lana agertu
 - Metodo zientifikoaren funtzionamendua
 - Zer jakin daitekeen
 - Zenbat dagoen jakiteko

[Edukiak: historia]

- Tipologia
- Ahaideak eta teoriak
- Berreraiketa
- Gramatika
- Euskalkiak
- Arabako euskara
- Soziolinguistika
- Filologia
- Hizkuntza ideiak

-Hizkuntzak etengabe aldatzen dira

-Gizakion produktua dira: arau batzuk betetzen dituzte

-Zientziak metodo zorrotza du eta mugak ere bai

[Gatozen gaira]

■ Arraro

■ Bakartu

■ Bakartu

■ Zahar

■ Zahar

■ Arraro

Mitología

- Euskara vs. inguruko hizkuntzak
 - Zahar, berezi, isolatu

EL IMPOSSIBLE VENCIDO.

ARTE

DE LA LENGUA

BASCONGADA.

SU AUTHOR

*EL P. MANUEL DE LARRAMENDI
de la Compañia de Jesus, Maestro
de Theologia de su Real Colegio
de Salamanca.*

APOLOGÍA

DE LA LENGUA BASCONGADA,

Ó ENSAYO CRÍTICO FILOSÓFICO

DE SU PERFECCION Y ANTIGÜEDAD

SOBRE TODAS LAS QUE SE CONOCEN:

EN RESPUESTA Á LOS REPAROS PROPUESTOS EN EL
DICCIONARIO GEOGRÁFICO HISTÓRICO DE ESPAÑA,
TOMO SEGUNDO, PALABRA NABARRA.

POR D. PABLO PEDRO DE ASTARLOA,

PRESBITERO.

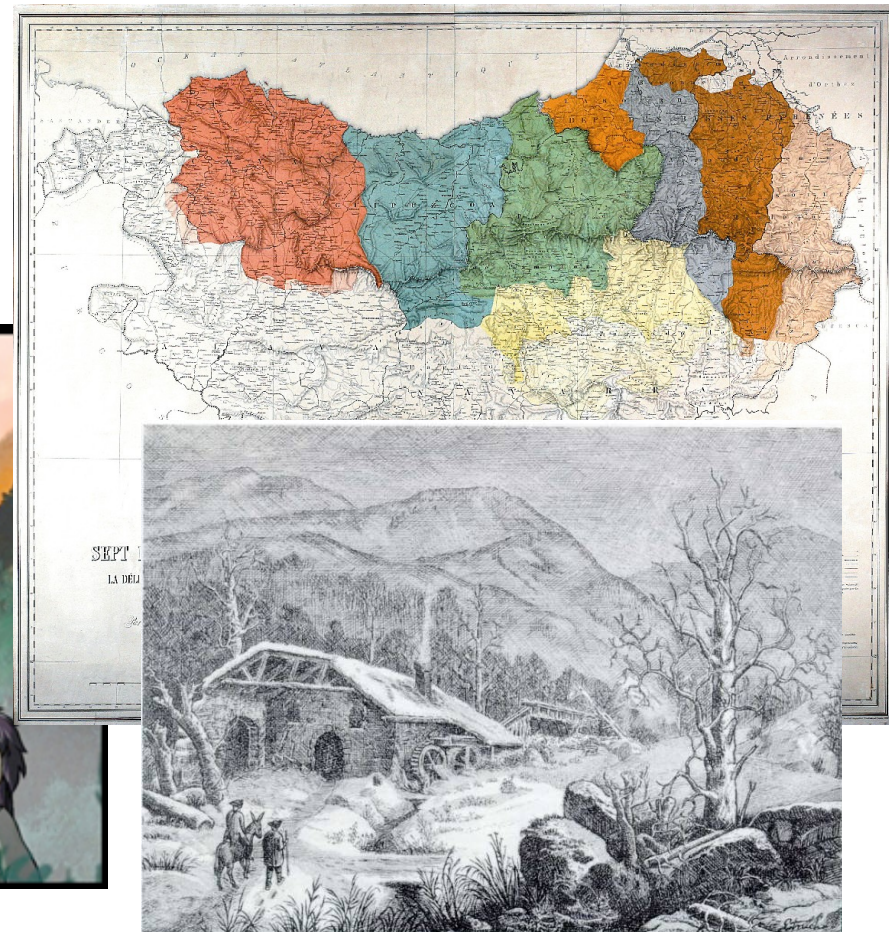
MADRID.

POR DON GERONIMO ORTEGA.

1803.

Euskararen eta euskaldunen bakardadea eta isolamendua

- Ideologia erromantikoak indartua

[Mitoak]

- Bakartua
 - Zer esan nahi du?
- Zaharra
 - Zer baino zaharrago?
- Arraroa
 - Zer baino arraroago?

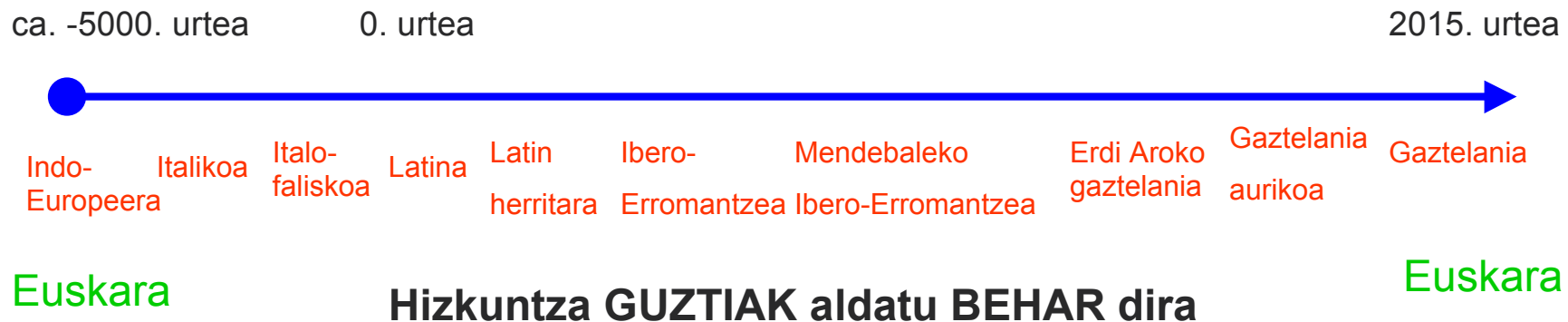
1. Mitoa: bakartua

- Isolatua da
 - Ez du ahaiderik
 - Ez du kontakturik izan beste hizkuntzekin
- Mordo bat dira “isolatu”
 - Metodo zientifikoaren arabera frogatu eza
- Kontaktu eza
 - Maileguak: *makila*, *aizkora*, *wasapa...* vs. garbizalekeria
 - Kantabrismoa (Gómez 2007, Gómez & Urgell 2010)

[2. mitoa: zaharra]

- “Euskara gaztelania baino zaharragoa da”
- Tranpa terminologikoa

[3. mitoa: arraroa]

- Txistukariak: <tz>, <ts>, <z> ...
 - <http://youtu.be/9SVsxKCLmC4>
- Ergatiboa
 - <http://wals.info/feature/98A>
- Hitzordena: “aditza beti bukaeran”
 - <http://wals.info/feature/81A>

Cf. Fitxa

[Euskara arraroa?]

- Euskararen berezitasunak ez dira horren bereziak
(Moravcsik 2013)
 - Harreman genetikoa ✘
 - Ukipena ✔
 - (Testuinguru soziokulturala) ✔
 - Tipologia ✔

- EUROPAZENTRISMOA

- **TIPOLOGIA**
 - **Hizkuntzak elkarren artean konparatu ahaidegoari begiratu gabe**

[Tipologia]

- “El objetivo de la lingüística teórico-tipológica es el de encontrar y enunciar las generalizaciones que definen el espacio de variación dentro del que se desarrollan y establecen las lenguas humanas” (Moreno Cabrera 1995).
- munduko hizkuntzetan aurki daitezkeen tipo estrukturalen sailkapena (Croft 1995)
- HK gizakion produktu mentala da

[Ondorioz]

- Edozein hizkuntza konpara daiteke
- Giza burmuinaren produktu diren unetik, dena ez da posible:
 - Antzekotasun tipologikoak \neq harreman genetikoa
 - Desberdintasunak ez dira ausazkoak: patroiak

[Tipologiaren hiru urrats]

- 1.- Deskribapen tipologiko hutsa: HKk aztertu eta patroiak atera
- 2.- Inplikazio kateak zehaztea
- 3.- Bilakabide diakronikoak zehaztea

Euskara: SOV
Gaztelania: SVO

	Prep	Posp
SVO	✓	✗
Ez SVO	✓	✓

SOV > **SVO**
Latina Gaztelania

[Tipologia eta euskara]

- Historiarako tresna baliagarria
 - Euskara ez dago bakarrik munduan
 - Sailkapen genetikoa ez da bakarra: MUNDU BERRI BAT
 - Euskararen historiaurrea ezagutzeko
 - Euskararen ezaugarri tipologikoak deskribatu
 - Aldaketa patroien deskribapena
 - Berreraiketen zilegitasun tipologikoa
 - Metodoaren indartzea

[Adibide bat (Lakarra 2005)]

■ A eredua

- OV
- Atzizkiak
- Erl-Iz
- Gen-Iz
- Adj-Iz

■ B eredua

- VO
- Aurrizkiak
- Iz-Erl
- Iz-Gen
- Iz-Adj

Zein da gaur egungo euskararen / gaztelaniaren eredua?

***Deriba* kontzeptua**

[Ondorioak euskarari buruz]

- Kanpo historiak isolamendua bultzatu du.
- Hizkuntza arrunta da tipologikoki.
- Hizkuntza berezia ingurukoekin erkatuta: europazentrismoa
- Hizkuntzalaritzak isolamendu horren kontra egiten du.
- Hizkuntzalaritza historikoaren baieztapenak indartsuagoak dira
- Hizkuntza aldaketa arrunta eta beharrezkoa da

Erreferentziak eta bibliografia interesgarria

- Comrie, B., 1981. *Language Universals and Linguistic Typology*.
- Croft, W. 1990. *Typology and Universals*.
- Croft, W., 1995. “Modern Syntactic Typology”, in Shibatani & Bynon (arg.). 85-145.
- Dryer, M., M. Haspelmath, B. Comrie & D. Gil (eds.), 2005. *World Atlas of Language Structures*.
- Gallardo, B., 2000. *Evolución de lenguas y tipología*.
- Gómez, R., 2007. *XIX. mendeko euskal gramatikagintzari buruzko ikerketak*.
- Gómez, R. & Urgell, B., 2011. “Descripción y defensa de la lengua vasca durante los siglos XVI y XVII”, in González, A. M. (arg.), *Post tenebras spero lucem: Los estudios gramaticales en la España medieval y renacentista*. 257-320.
- Greenberg, J. H., 1963/1966. “Some universals of grammar with particular reference to the order of the meaningful elements”, in *Universals of Grammar*, 73-113.

Erreferentziak eta bibliografia interesgarria

- Lakarra, J. A., 2005. “Prolegómenos a la reconstrucción de segundo grado y al análisis del cambio tipológico en (proto)vasco”, *Palaeohispanica* 5. 407-470.
- Martínez-Areta, M. (arg.), 2013. *Basque and Proto-Basque*.
- Michelena, L., 1963. *Lenguas y Protolenguas*.
- Moravcsik, E. A., 2013. *Introducing Language Typology*.
- Moreno Cabrera, J. C., 1995. *La lingüística teórico-tipológica*.
- Rijk, R. P. G. de, 1987. “Euskara eta hikuntz tipologia” in Salaburu (arg.), *Euskal morfosintaxia eta fonologia: eztabaidagaiak*. 157-173.
- Shibatani, M. & T. Bynon (arg.), 1995. *Approaches to language typology*.
- Song, J. J., 2001. *Linguistic Typology: Morphology and Syntax*.
- Tovar, A., 1997. *Estudios de tipología lingüística*.
- Trask, R. L., 1997. *The History of Basque*.

[Eskerrak]

- “Euskararen Historia eta Hizkuntzalaritza Historiko-Gonbaratua” Eusko Jaurlaritzaren ikerketa talde kontsolidatua (GIC10/83, IT 486-10).
- “Nafarroako ondare ez-materialaren katedra” *La Caixa* babestutako katedra (30.31.10.3654).
- UPV/EHUko *Monumenta Linguae Vasconum* ikerketa taldea.
- *Aziti Bihia* elkarteko kideak.

Obra Social
Fundación "la Caixa"

NAFARROAKO
ondare ez-materialaren
ARTXIBOA

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

upna

Universidad
Pública de Navarra
Nafarroako
Unibertsitate Publikoa